

IDEOLOGIZACIJA I KOMERCIJALIZACIJA U UPRAVLJANJU PANDEMIJOM

IDEOLOGIZATION AND COMMERCIALIZATION IN PANDEMIC MANAGEMENT

Andelković Maja | Fakultet za informacione tehnologije i inženjerstvo, Beograd, Srbija | maja.andjelkovic@fppsp.edu.rs

Radosavljević Milan | Fakultet za poslovne studije i pravo, Beograd, Srbija | milan.radosavljevic@fppsp.edu.rs

Radosavljević Dragana | Fakultet za poslovne studije i pravo, Beograd, Srbija | dragana.radosavljevic@fppsp.edu.rs

Sažetak

Dva značajna fenomena koja su se desila u proteklih par godina bila su emigrantska i kriza pandemije COVID-19. Ovi događaji su potresli svet na globalnom nivou, izazvali su političke, ekonomske, društvene i druge posledice. Čini se da su ove dve krize iskorišćene za ostvarivanje određenih političkih ciljeva, kako na nacionalnom, tako i na globalnom nivou. Tako su u prvi plan u odbrani od kriza izbili politički ciljevi. Ipak, kriza pandemije po prirodi stvari je aktuelnija, jer se radi o životima i zdravlju ljudi, na globalnom nivou, obuhvatajući sve zemlje, različite nacije, kulture, religije, ali i različite polne, starosne, obrazovne i druge strukture. Kriza pandemije i borba protiv iste je otežana migracionim, ekološkim, ekonomskim i drugim krizama, što znači da se radi o integrisanim krizama na koje treba dati i integrisani, odnosno holistički odgovor.

Medicinska i farmaceutska nauka i profesija su se našle u delikatnoj situaciji, da odgovore na izazove masovnog zaražavanja od virusa C-19, a obe nisu bile pripremljene da odgovore na pandemiju, a ovo nesnalaženje je izazvalo "pukotine" koje su dovele do narušenog poverenja populacije u medicinu i potčinjavanje medicinske profesije politici. Ovo je manje više konstatacija koja važi za čitav svet, a posebno za zemlje tranzicije sa niskim nivoom demokratije i bez jakih zdravstvenih, ali i drugih institucija.

Rad se bavi mestom i ulogom medicinske nauke i profesije u pandemiji COVID-19 i problemima koji su doveli do ideologizacije, ali i komercijalizacija pandemije. Cilj rada je da ukáže na određene probleme u upravljanju pandemijom, kako se isti ne bi pojavili u sledećim masovnim krizama.

Abstract

Two significant phenomena that have occurred in the past few years have been emigration and the COVID-19 pandemic crisis. These events shook the world on a global level, causing political, economic, social and other consequences. These two crises seem to have been used to achieve certain political goals, both nationally and globally. Thus, political goals came to the fore in the defense against the crisis. However, the crisis of the pandemic is more relevant by nature, because it is about people's lives and health, globally, encompassing all countries, different nations, cultures, religions, but also different gender, age, education and other structures. The crisis of the pandemic and the fight against it is aggravated by migration, environmental, economic and other crises, which means that these are integrated crises to which an integrated or holistic response should be given.

Medical and pharmaceutical science and the profession found themselves in a delicate situation, to respond to the challenges of mass infection with the C-19 virus, and both were not prepared to respond to the pandemic, and this disorientation caused "cracks" that led to undermined public confidence in medicine and the subordination of the medical profession to politics. This is more or less a statement that applies to the whole world, and especially to transition countries with a low level of democracy and without strong health, but also other institutions.

The paper deals with the place and role of medical science and profession in the COVID-19 pandemic and the problems that led to the ideologisation, but also the commercialization of the pandemic. The aim of the paper is to point out certain problems in the management of the pandemic, so that they would not appear in the next mass crises.

Ključne reči: Pandemija C-19, Medicinska profesija i nauka u pandemiji, politizacija pandemije, posledice politizacije pandemije.

Keywords: Pandemic C-19, Medical profession and science in the pandemic, politicization of pandemic, consequences of the politicization of pandemic

JEL klasifikacija: H12

DOI: 10.5937/trendpos2102143A

UDK: 616.98:578.834]:327(100)

616.98:578.834]:339.9

COBISS.SR-ID 52312329

1. Uvod

Nauka, a posebno medicinska nauka i profesija nije adekvatno odgovorila na izazove pandemije. Iako je medicinska nauka visoko sofisticirana, a medicinska profesija poznata po visokom stepenu kompetentnosti, te međusobne povezanosti medicinske struke na globalnom nivou, odgovori na pandemiju su bili disfunkcionalni, u mnogim elementima nejasni, nelogični, što je izazivalo brojne kontraverze kod populacije. Ovde se pokazalo da je bolje ne donositi nejasne, ili odluke koje se ne mogu uspešno sprovesti, nego ih donositi, ali da ne budu implementirane. Ovo je najbolji način da donosilac odluke izgubi svoj autoritet, ali i poverenje, što u kriznim vremenima dodatno multiplikuje probleme.

Nerazumevanje ili pogrešno, odnosno nepotpuno razumevanje nauke, čak i od medicinske struke, dovelo je do povećanog nepoverenja stanovništva pre svega na vakcine kao najefikasnije oruđe i oružje u borbi protiv COVID-19. Pokazuje se da je ispoljeno nerazumevanje opšte, ali i medicinske nauke i njenih saznanja. Osnovna činjenica u vezi nauke je da se shvati da zakonitosti do kojih je nauka došla nisu apsolutno tačne, već da se kreće na nivou verovatnoće, odnosno najvišeg nivoa verovatnoće. U medicinskoj nauci to znači da je verovatno tačno ono što je nauka utvrdila, ali da se ne može govoriti o apsolutnoj tačnosti, jer je ona nemoguća u običnom životu, pa i u nauci. Shodno navedenom, ni vakcina kao lek protiv pandemije ne daje stoprocentnu zaštitu, već postoje slučajevi i sa smrtnim ishodom. Ova činjenica nije dovoljno eksploatisana u objašnjavanju (ne)uspešnosti vakcina i drugih medicinskih alata, što je povećalo nepoverenje u medicinsku nauku i profesiju, kao početni korak u marginalizaciji nauke od strane političkih struktura.

Nedovoljno razumevanje nauke, čak i samih medicinskih stručnjaka kada je u pitanju medicinska nauka dovela je do toga da medicinska nauka i profesija postanu marginalizovane, pa čak uslovno rečeno i potčinjene političkim elitama na vlasti. Medicina kao nauka i profesija kojoj se tradicionalno najviše verovalo i koja je imala poverenje, u pandemiji nije dovoljno poštovana, tako da su političke strukture čak i javno negirale mere, postupke i procedure koje je predlagala medicinska profesija.

Problem politizacije i komercijalizacije pandemije je u velikoj meri kompromitovao medicinsku nauku, ali i opšte nastojanje država da se u interesu populacije bore za živote i zdravlje ljudi. U vreme pandemije političke stranke na vlasti su nastojale da prošire ili utvrde svoje pozicije, boreći se za rejtinge. Na drugoj strani, pandemija je od strane farmaceutske industrije iskorišćena za ostvarenje što većeg profita, pa je pandemija postala i teren za bogaćenje i profitiranje farmaceutske industrije i velikih kompanija, ali i pojedinaca. Jedno i drugo dovelo je do stvaranja antivakcerskih pokreta, sa dalekosežnim posledicama po medicinsku nauku i profesiju.

2. Medicinska nauka i profesija u pandemiji COVID-19

Analize pokazuju da nauka, a posebno medicinska nauka, kako je i konstatovano nije adekvatno odgovorila na izazove koje je nametnula pandemija COVID-19. Ispoljeni problemi su manje više postojali i pre pandemije, ali su neki dobili novu dimenziju i vidljivost, da su brojne praktične primene nauke, negirane, ili marginalizovane, odnosno nisu postojale jasne naučne (ne)medicinske informacije o njihovoj primeni u borbi protiv pandemije. Medicinska nauka, koja u svojoj osnovi ima dokazivu, odnosno činjeničnu medicinu, je u pandemiji pokazala svoju suprotnost, tako da je medicinska struka bila podeljena do te mere da i deo medicinskih stručnjaka nije verovao u vakcinu protiv virusa, što je vidljivo u odbijanju primanja iste kao dostignuće medicinsko-farmaceutske nauke. Tako je civilizacija došla u situaciju da oni koji su zaduženi da štite i leče zaražene, koji su školovani na osnovama činjenične medicine sami ne koriste vakcine, ili druga medicinska sredstva. Time je dovedeno u pitanje poverenje u medicinu i medicinske mere koje medicinski stručnjaci predlažu. Ispostavlja se da „Poverenje u nauku i u slučaju pandemijske krize, poverenje, posebno u medicinu može igrati glavnu ulogu u procesima rasuđivanja i povezanom ponašanju, odnosno kojim stručnjacima ili izvorima treba verovati kada je u pitanju pandemija.“ [1]

Pandemija je ukazala na nedovoljno razumevanje nauke od strane populacije, ali i od medicinske struke, tj. da nauka i zakonitosti do kojih je došla nisu apsolutno tačne, već da se kreće na nivou verovatnoće, tj. da je svet uređen verovatno po zakonima koje je utvrdila nauka. Ovu činjenicu medicinska profesija nije dovoljno koristila u objašnjavanju uspešnosti medicine i vakcine, jer pojedinačni slučajevi koji se javljaju kao nusprodukt u njihovom korišćenju spadaju u grupu odstupanja od utvrđenih naučnih zakonitosti. Sigurno je da bi ova činjenica bila od koristi za razjašnjenje pojedinačnih slučajeva i odstupanja od onoga što je nauka utvrdila, posebno ukoliko bi u ovakvim objašnjenjima učestvovali stručnjaci medicinske struke koji su osposobljeni za javno komuniciranje, odnosno PR.

Paralelno sa navedenim nužno je shvatiti složenost borbe protiv pandemije, te da ovaj problem ne može rešiti samo medicinska struka, već u tome moraju učestvovati multidisciplinarni timovi iz različitih oblasti, uključujući i nemedicinske nauke, poput informatike, matematike, statistike, organizacije, krznog menadžmenta, logističkih i drugih nauka. Procena je da je pandemija medicinski, ali i nemedicinski problem, jer se u borbi sa C-19 koriste brojne nemedicinske metode kao što su: ograničenja, zatvaranja, zabrane, prevoz zaraženih, nabavki zaštitne opreme i drugih medicinskih tehnologija. Ovo uključuje primenu statističkih metoda u borbi protiv pandemije, ali i pri izgradnji covid kapaciteta, kupovine covid tehnologije, gde treba matematičko statističkim metodama dokazivati ispravnost neke odluke [2].

Za uspešnu borbu protiv pandemije potrebna je spremnost svih aktera društva da se edukuju o virusu zaražavanja. „Utvrđeno je da je znanje o krizi pandemije COVID-19 među najkritičnijim prediktorima da li će ljudi adekvatno reagovati na određene mere i preporuke medicinske struke“. Individualne razlike u nivou poznavanja virusa „može uticati na ljude da ne poštuju preporuke zasnovane na nauci“ [3].

Zahtevima boljeg upoznavanja naučnih medicinskih činjenica u vezi pandemije bi mogla da odgovori tzv. otvorena nauka (Open science), odnosno ideja da se naučna istraživanja šire i učine dostupnim svima i na svakom mestu, kako profesionalnim, tako i neprofesionalnim grupama. Iako se u praksi otvorene nauke pojavljuje pitanje zaštite intelektualne svojine, u masovnim krizama kao što su pandemija, znanje, iskustva i eksperimenti moraju biti javno dostupni i isti tretirati kao globalno dobro koje ne pripada nikome personalno, već celokupnom stanovništvu na planeti zemlji.

„Kada istraživači podele znanje i podatke što je ranije moguće u procesu istraživanja sa svim relevantnim akterima, to pomaže širenju najnovijih saznanja, a kada su partneri iz svih akademskih krugova, industrije, javnih vlasti i grupa građana pozvani da učestvuju u procesu istraživanja i inovacija, povećava se kreativnost i poverenje u nauku“. Imajući u vidu navedeno, Evropska komisija je u standardnom radu „otvorenu nauku“ stavila u najvažnija, odnosno u pitanja najvišeg nivoa prioriteta.“ Da je otvorena nauka u krizi pandemije dobila svoj legalitet i legitimitet, vakcina protiv virusa C-19 bi bila znatno brže pronađena i verovatno da bi njen kvalitet bio pouzdaniji, ali i dostupna celokupnoj populaciji na globalnom nivou, uključujući u to i njenu cenu, koja je bitna za siromašne, odnosno zemlje koje nisu u stanju da je plate [4].

Iskustva, posebno u zemljama tranzicije, ali i u razvijenim demokratijama, pokazuju da su medicinska nauka i profesija bile pod velikim pritiskom političkih struktura i da su pandemijom upravljale političke elite, umesto medicinske struke koja je školovana da se bori protiv pandemije. Ova činjenica je čak i institucionalno rešena kroz formiranje kriznih štabova u kojima su dominirali stručnjaci nemedicinske struke, a pre svih politička elita iz vlasti. Tako su životi ljudi u pandemiji bili marginalizovani, a na značaju su dobijali politički interesi, rejtinzi političkih grupacija, itd. Za navedeno je odgovorna i medicinska struka koja nije bila jedinstvena i dovoljno energična u odbrani svoje profesije.

Pritisci na medicinsku nauku su se pokazali i u zemljama sa razvijenim demokratijama. U vezi toga se konstatuje: “Došlo je do eskalacije napada na nauku i stručno mišljenje, upada partijske politike u javne agencije, posebno u Centre za kontrolu i prevenciju bolesti CDS i

Američku administraciju za hranu i lekove (FDA) i odsustvo nacionalne koordinacije. Ove poštovane i pouzdane javne zdravstvene ustanove postale su meta direktnog i opasnog političkog uplitanja stranaka, koji su često diskreditovali nauku, uopšte i naučnu nezavisnost i glas, posebno ovih institucija." Pitanje je i ostaje dilema, šta se desilo u pandemiji po pitanju ugleda nauke, odnosno njenom negiranju, kada se zna da je američko društvo izgrađeno zahvaljujući naučnim liderskim dostignućima ove zemlje u različitim naukama i njihovim granama [5].

Analize pokazuju da su u upravljanju pandemijom COVID-19 u Srbiji zanemarene druge nauke, odnosno profesije, poput ekonomije i ekonomista, psihologije i psihologa, stručnjaka iz kulture, morala, religije i drugih nauka. Prisutnost ovih nauka i profesija u upravljanju pandemijom je nužna, jer postoji visoka verovatnoća da će posle zdravstvene pandemije, nastupiti ekonomska, mentalna, duhovna i moralna pandemija. Uključivanjem navedenih nauka i profesija je nužno, kako bi se na izazove pandemije i post pandemijskog perioda odgovorilo primenom holističke tehnologije upravljanja [6].

Ovde treba razmotriti i mesto i ulogu matematičko statističke nauke i profesija u upravljanju krizom pandemije COVID-19. Dobri poznavaoци navedenih nauka su prognozirali tok pandemije, njegov pik, stagnaciju, pojavu novog talasa pandemije, i dr. "Matematički modeli mogu da se koriste da bi se prikazao broj zaraženih, oporavljenih i preminulih pacijenata od C-19 kao i koliko je ljudi testirano, vreme sticanja imuniteta, dinamiku širenja infekcije, itd.". Navedeno ukazuje da se primenom matematičko statističkih modela može predvideti tok pandemije u budućnosti a time da je moguća i kontrola pandemije i njenog razvoja [7].

Nejedinstvo medicinske struke po pitanju uspešnosti zaštite stanovništva od masovnog zaražavanja je dodatno dovelo u pitanje poverenje u medicinu kao nauku. Čak i veliki broj pripadnika medicinske profesije je iskazao nepoverenje prema vakcini kao sredstvu zaštite stanovništva. Jedan broj medicinskih profesionalaca je javno govorio da je virus C-19 sličan običnom gripu, da je broj umrlih od C-19 daleko manji od smrtnosti od drugih bolesti i da je opasnost od ovog virusa precenjena, a druge pa i opake bolesti u vreme pandemije marginalizovane su i njihov rizik potcenjen. Brojne i nejasne, ali i kontradiktorne odluke kriznih štabova i izjave medicinskih struktura su dodatno uticale na nepoverenje stanovništva prema merama koje je preporučivala medicinska struka. Ove i druge dezinformacije su se širile gotovo istom brzinom kao i virus.

Ispostavlja se da je u samoj medicinskoj nauci i profesiji bilo razmimoilaženja u oceni jedne te iste situacije i stanja. Ovo je paradoksalno, ako se ima u vidu da je medicinska nauka zasnovana na dokazima i činjenicama, da u istoj postoji visok stepen saglasnosti po pitanju dijagnosticiranja, lečenja, ishoda i drugih elemenata medicinskog procesa. Čak su postojale razlike u stavovima i u okviru istih grana medicine: virusologa, imunologa, epidemiologa, itd. Time je stvorena konfuzija koje je još više proizvodila nepoverenje prema medicinskim odlukama i merama koje predlažu čak i medicinski stručnjaci, što su političke strukture obilato koristile za ostvarenje političkih ciljeva i interesa.

Medicinska nauka je u početnoj fazi pandemije primenjivala iste ili slične mere protiv zaražavanja i lečenja, kao i u periodu pre nekoliko stoleća. Postavlja se logično pitanje, gde je medicinska nauka bila da se pripremi i da eliminiše uzroke zaražavanja. Primetno je da je čovek osvojio vasionu, morske dubine, da se bavi stvaranjem i korišćenjem veštačke inteligencije, a da medicinska nauka nije uspela da spozna karakteristike virusa koji je u 21. veku proglašen za veliku opasnost po živote i zdravlje ljudi.

3. Ideologizacija i profiterstvo u pandemiji

Pandemija je na globalnom nivou uglavnom politizovana i komercijalizovana. Iako je u pitanju kriza u čijoj osnovi je zaražavanje ljudi širom svetu, ona je postala i sredstvo za politizaciju i ostvarenje što većih političkih i ekonomskih interesa. "Uvođenje ideologizacije i politizacije u

društvenom poretku istovremeno označava širenje subjektivizma i sprečavanje objektivizacije poimanja i prikazivanja komponenata i karakteristika predmeta istraživanja ili ispoljenih problema. Posebnu pažnju u društvenom razvoju privlači ideologizacija i politizacija rukovođenja i menadžmenta, kao najuticajnijeg zanata" [8].

Iz prethodne konstatacije, proizilazi da su političke elite nastojale da iz pandemije izvuku određene političke poene, a farmaceutska industrija što veće profite. U navedeno su se uključili i lideri najmoćnijih zemalja na svetu. Primera radi, „Predsednik SAD Tramp hvalio je američku farmaceutsku industriju, a farmaceutske kompanije kao što su Pfizer i Jonson i Jonson objavile su da finansiraju istraživanja vakcine protiv korona virusa koje se mogu prodati u bogatim zemljama u dužem vremenskom periodu, a ne u kratkom vremenu. Finansiranje, ili investiranje u proizvodnju vakcina na kratak rok ili sa niskim cenama se ocenjuje kao nedovoljno profitabilno, a posebno je problematična mala usmerenost na siromašne zemlje.” Ovakvo razmišljanje i strategija je rezultat stečenog iskustva iz borbe protiv ebole 2014. godine, kada su najveći farmaceutski giganti koji su ubrzano proizvodili velike količine vakcine, pretrpeli velike gubitke [9].

Dakle, vakcina u pandemiji je postala najtraženija roba koja podleže ekonomskim zakonima ponude i tražnje. Srbija je relativno dobro odgovorila na obezbeđenje dovoljnog broja odgovarajućih vakcina, kao i druge medicinske opreme i tehnologija. Ipak, ovaj proces je praćen nedovoljnom transparentnošću nabavki, ali i nastojanjima da se iz toga promovišu partije na vlasti. Brojne odluke kriznih štabova su više imale u vidu političke, nego zdravstvene ciljeve. Politika je formulisala odluke i mere u borbi protiv C-19, a iste je potpisivala medicinska struka. Ovo je i praksa u drugim naukama, gde se u grupi naučnika i profesionalaca manje više uvek nađu oni koji su iz interesa u stanju da „pogaze” i ono što su učili i naučili tokom obrazovanja. Ovde je implementirana poznata izreka Duška Radovića: „Neznanje donosi odluke, a znanje je tu da podrži neznanje.”

U pandemiji COVID-19 su porasle cene vakcina i profitne marže u farmaceutskoj industriji, uprkos padu ekonomskih i privrednih aktivnosti na globalnom nivou. Farmaceutske mega korporacije su na pandemiji ostvarile velike profite. Prema podacima 17 najvećih korporacija je napravilo 85 biliona dolara profita tokom pandemije „Farmaceutske i tehnološke korporacije ostvaruju dramatičan profit od pandemije, obogaćujući bogate, uglavnom bele Amerikance” [10].

Ovo je dovelo do različite distribucije vakcina i vakcinisanja. Ispostavlja se da je 49,6 odsto stanovnika zemalja sa visokim dohotkom primilo najmanje jednu dozu vakcine sa stanjem 14. jula 2021., dok je samo 1% onih u zemljama sa niskim prihodima” [11].

Struktura kriznih štabova, kako je i konstatovano, pokazuje da najveći deo predstavljaju političke, odnosno partijske strukture. U zvaničnim istupanjima medicinske struke, prisutna je njihova podeljenost, tako da su pojedini epidemiolozi i drugi stručnjaci iz medicinske sfere podržavali političke mere, dok su je drugi osporavali, stvarajući čak i čitave covid pokrete. Medicinska profesija je ostajala u manjini, što je dodatno devalviralo medicinsku nauku, ali i poverenje stanovništva u zdravstvene mere koje je donosio krizni štab. Rečju, odluke kriznih štabova u pandemiji su više bile usmerene na političku, odnosno ideološku stranu, nego na zdravstvenu zaštitu. Epilog navedenog je poznat. Od prvih uspešnih odgovora na izazove pandemije, Srbija je u oktobru 2021. godine prema zvaničnoj statistici, spadala u grupu zemalja sa najvećim brojem zaraženih i umrlih.

Politizacija pandemije je izražena i kroz imenovanje ili održavanje rukovodeće strukture koja je upravljala zdravstvenim sistemima. Višegodišnja praksa u institutu vršioca dužnosti direktora u ustanovama javnog zdravstva je svojevrsni pritisak i stavljanje do znanja rukovodećem sastavu da moraju sprovesti politiku kriznih, a to znači političkih štabova i komiteta. U slučaju da to ne čine, sledi njihovo smenjivanje po skraćenoj proceduri. Isto se odnosi i na načelnike odeljenja zdravstvenih ustanova, pa i samog medicinskog osoblja koje se nalazilo na prvim

linijama borbe sa virusom. Time je u stvari pandemija bila u funkciji učvršćivanja partije na vlasti, te uvođenje autoritarnog sistema za vladanje i upravljanje krizom.

Međutim, problem je i u nedovoljnoj pouzdanosti podataka, koji su znatno odstupali od stvarnog stanja zaraženih, umrlih, pacijenata na respiratoru, itd. Iako je medicinska statistika kao grana statistike u grupi jakih statistika na osnovu kojih se donose važne životne odluke, ona je zloupotrebljena, a iza tih zloupotreba stajala je dobrim delom i medicinska profesija. Podaci su krivotvoreni, odnosno smanjivani iz ideoloških i politikanskih razloga, što je pravno, ali i moralno pitanje. Jasno je da pogrešne polazne osnove ne mogu dati ni pouzdane i prihvatljive zaključke za donošenje odgovarajućih odluka, jer „samo upravljanje podacima zasnovano na tehnologiji velikih podataka i baza može pružiti tačne informacije za upravljanje krizom pandemije“ [12].

Politika, bolje rečeno politikanstvo je „ubilo“ i moral i stvorilo uslove za nastanak brojnih nemoralnih pojava. Poznato je da se u kriznim situacijama gde su ugroženi životi i zdravlje stanovništva ljudi solidarišu, spremni su na saradnju, ispomaganje, poštovanje moralnih normi i standarda. U krizi pandemije COVID-19 se pokazala suprotnost, da su država i političke strukture nastojale da ostvare određene interese. Navedeno se dešavalo i dalje dešava, iako je „Svetska zdravstvena organizacija osnovala međunarodnu radnu grupu za etiku i COVID-19 sa ciljem da daje savete o ključnim etičkim pitanjima kojima države treba da se pozabave“ [13].

U krizi pandemije u Srbiji, kao i na globalnom nivou, najveće „udare“ su trpele ranjive grupe: stari, siromašni, bolesni, inkluzivne osobe, samci, stanovnici udaljenih ruralnih celina, itd. Njihov položaj je u početnoj fazi pandemije u Srbiji bio najblaže rečeno diskriminatoran po pitanjima zabrana, ograničenja, itd. Navedeno stanje i odnosi predstavljaju iznenađenje, jer je poznato da u ratnim situacijama postoji ratno pravo i ratni moral, a da medicinska nauka nije razvijala moral u krizi masovnih zaražavanja, odnosno u uslovima pandemije, ili epidemije. Marginalizacija etike, odnosno nauke o moralu u pandemiji, dovela je i do etičkih dilema. U nedostatku pravnog okvira javlja se dilema da li je vakcinacija onih koji leče od C-19 kao i drugih zaposlenih koji rade sa ljudima (nastavnici, zdravstveni radnici, radnici u javnoj upravi, vojsci, policiji i dr.) moralno pitanje, da li oni treba da se vakcinišu iz moralnih razloga, te postupanje poslodavaca prema zaposlenima koji se nisu vakcinisali.

Konačno se množe postaviti pitanje, zašto za upravljanje krizom pandemije COVID-19 u Srbiji nije doneta odgovarajuća strategija, kako bi se otklonili nesporazumi oko „izbora najboljeg pravca kojim treba ići, uspostavljanja prioriteta, te uspostavljanja odnosa i balansa između života i zdravlja ljudi i ekonomije na drugoj strani. Ovo utoliko pre što se neretko ekonomija kao uslov života, stavlja ispred života i zdravlja ljudi. Ovo što bi mogla biti i izlazna strategija iz pandemije COVID-19 [14].

4. Zaključak

U radu je ukazano i na ispoljen problem ideologizacije, odnosno politizacije pandemije u Srbiji. Ovaj problem je ispoljen manje više na globalnom nivou. Medicinska nauka, koja po prirodi stvari ima stroga pravila za ulazak u medicinsku profesiju, u pandemiji je pokazala nedovoljan integritet. Mere koje je predlagala medicinska struka, a koje su se zasnivale na činjeničnoj medicini, nisu prihvatane, jer je medicinski deo kriznog štaba stavljen pod jurisdikciju politike. I ne samo to. Politika je u Srbiji neretko i omalovažavala mere koje su proizlazile iz naučne medicine, stvarajući na taj način konfuziju kod građanstva. Problem je uvećavan, što i medicinska struka nije bila jedinstvena oko pojedinih mera, što je dodatno politizovalo pandemiju, ali i povećalo rizik u borbi protiv zaražavanja i smrtnih ishoda.

U radu je ukazano i na problem nepoverenja građanstva Srbije u vakcinu protiv C-19. Razlog je nađen u činjenici da je vakcina relativno brzo pronađena, da je farmaceutska industrija suviše promovisala njeno korišćenje, ali i na komercijalizaciji, što je vidljivo i po broju vakcina koje su se pojavile na tržištu, te njihova distribucija prema bogatim zemljama. Navedenom

treba dodati još jedno alfa plus, a to je nekonzistentnost odluka kriznih štabova, ali i nedovoljno jedinstvo medicinske struke po pitanju delotvornosti vakcine kao leka protiv COVID -19.

U radu je ukazano da je pandemija praćena i komercijalnim efektima, tj. ostvarenim profitima u okviru farmaceutske industrije. Od pandemije su profitirale političke strukture na vlasti, mega korporativni sistemi, a na gubitku su bile male i mlade kompanije. Prema istraživanjima Oksfarma od svakih 10 dolara profita, 9 dolara je završilo u rukama belih Amerikanaca, dok je samo 32 centi ostalo za crnačke i latinoameričke zajednice. Istraživanja su pokazala takođe da su crnci od COVID-19 umirali dvostruko većom stopom od očekivanog. Dakle, pandemija je nekima donosila bogatstvo, drugima bolest i smrt. Nepravdu neće ispraviti ni uvođenje tzv. pandemijskog poreza kojim bi se oporezivao dobit koji je ostvaren za vreme pandemije i korišćen za unapređenje života i rada u tzv. post pandemijskom periodu.

Bez obzira na navedeno, vakcinu protiv virusa treba shvatiti kao značajan naučni produkt sa najvišim stepenom složenosti i jedini do sada efikasan lek protiv masovnog zaražavanja stanovništva. Brzina njenog pronalaska je irelevantna da bi se sumnjalo u njen kvalitet i delotvornost. Savremena nauka, podržana sistemima veštačke inteligencije je u stanju da u kratkom vremenu odgovori na izazove patogena i da deluje efikasno u borbi protiv C-19. Ovde, kao i u svakom novom proizvodu se nameće potreba da se vakcine i njihova korisnost ispromovišu paralelno sa njenom proizvodnjom. Korisno je ukazati i na činjenicu da je potrebno da se prethodno stanovništvo informiše o vakcini kao spasonosnom rešenju u borbi protiv C-19 pa je onda nabavljati, ili proizvoditi. Situacija u kojoj se vakcina prvo nabavi, pa traže načini da se ona upotrebi, ili zbog ograničenog roka, ili posebnih uslova pokloni drugima, ili uništi je neprihvatljiva.

Na kraju se pojavljuje dilema da li smo iz upravljanja krizom pandemije COVID-19 nešto naučili. Iskustva iz prošlosti pokazuju da se iz epidemija, odnosno pandemija malo toga naučilo i da se danas primenjuju i preporučuju dominantno one mere koje su primenjivane pre nekoliko vekova, poput zatvaranja, zabrana, ograničenja do krivičnih i drugih sankcionisanja. Ukoliko je medicinska nauka iz pandemije krize COVID-19 nešto naučila, to bi bilo delotvorno za buduću borbu protiv ovog inteligentnog i adaptivnog patogena.

5. Bibliografija

- [1] Sailer, M. et al.: "Science knowledge and trust in medicine affect individualist behavior in pandemic crises", 2021, Springer Link
- [2] Šegrt, S., Marković B. "The implementation of Regression Cross-Sektoral, Analysis in Portfolio Management, International Journal of Economics and Law, 2021, Volumen 11, No. 32, p. 1, 2021.),
- [3] Clements, J.M. : „Knowledge and Behaviors Toward COVID-19 Among US Residents During the Early Days of the Pandemic: Cross-Sectional Online Questionnaire, JMIR Public Health and Surveillance, 2020., 6 (2) e 19161. <https://doi.org./10.2196/19161>).
- [4] „Open science“, European Commission, 2020. https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/strategy/strategy-2020-2024/our-digital-future/open-science_en
- [5] Webb Hooper M, Napoles AM, Perez-Atable EJ, "COVID-19 and racial/ethnic disparities, JAMA, 2020, 323 (24): 2467.).
- [6] Radosavljević, D., Anđelković, M., Anđelković, A., Radosavljević, M.: "Post-Pandemic pandemics with Regard to Serbia", COVID-19 Pandemic Crisis Management, A Non-Medical approach", International thematic proceedings, Faculty of Information technology and engineering Faculty for Business studies and law, Belgrade, 2020. str. 351- 386.
- [7] Zeb, A., Alzahrani, E., Suat V., Gul Zaman, E. "Mathematical Model for Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Containing Isolation Class", BioMed Research International, vol. 2020, Article ID 3452402, 7 pages, 2020. <https://doi.org/10.1155/2020/3452402>
- [8] Vučenović, V. "Šampionski menadžment, Obrazovni informator, Beograd, 2004, str. 10.
- [9] Apuzzo M., Kirkpatrick, D.D. "Covid-19 Changed How the World Does Science, Together", 2020, www.nytimes-com.translate.googleusercontent.com/2020/04/01/world/europe/coronavirus-science-research-cooperation.html), pristupljeno 30.07.2021.
- [10] Okfam, B.: „Who profits from COVID-19, and how can we use that money to help us get a vaccine“, 22. Jul 2020.).
- [11] McKinsey and Company COVID-19: „Implications for business“, <https://www.mckinsey.com/business-functions/risk-and-resilience/our-insights/covid-19-implications-for-business>
- [12] Lv Y, Ma C, Li X, Wu M. Big data driven COVID-19 pandemic crisis management: Potential approach for global health. Archives of Medical Science. 2021;17(3):829-837. doi:10.5114/aoms/133522.
- [13] Ethics and COVID-19, World Health Organization, 13. April 2021. <https://www.who.int/teams/health-ethics-governance/diseases/covid-19>
- [14] Forca, B., Sekulović, D. The exit strategy in the battle against the Corona virus epidemic in the Republic of Serbia, International Journal of Economics and Law, Volume 11, No 32, 2021.